

TIEDOTUSOPIN KÄÄNNÖSKIRJALLISUUS: LISTAYKKÖSET

Kuten tunnettua ei suomalainen käännöskirjallisuuspolitiikka ole kovin suosiollinen ihmis/yhteiskuntatieteellistä erityiskirjallisuutta kohtaan (ehkäpä joitakin harvoja poikkeusaloja lukuunottamatta). Alaansa seuraavan on käännöstyö kielitaitonsa rajoissa muihin ilmaisuun. Opetuksen kannalta tilanne on sikäli hälyttävä, että opiskelijoiden kielitaito näyttää alkavan englannista ja päättyvän englantiin (jota sitäkään ei lueta kuin ehkä pakosta). Nämä erilaiset syyt pitävät koko ajan ajankohtaisena suomenkielisen käännöskirjallisuuden tuottamisen. Tässä mielessä - ja sosiologien vastaavan kiertokyselyn (Sosiologia 4/1979) viimein inspiroimana - lähetettiin kaikille Helsingin ja Tampereen yliopistojen tiedotusopin laitosten opettajille sekä eräille muille tiedotustutkijoille kysely, jossa pyydettiin nimeämään kolme eniten paikkaansa puolustavaa teosta suomennettavaksi. Seuraavassa kyselyn ensimmäinen posti kommentteineen. Jatkoon ja yhteenvetoon palataan seuraavassa numerossa. Kiertokyselyn järjesti ja raportoi Tiedotustutkimus-lehdelle Tarmo Malmberg.

Heikki Hellman:

(1) Horst Holzer: Kommunikationssoziologie. - Kyseessä on tietyn, muuallakin kuin länsisaksalaisissa piireissä vaikuttavan "koulukunnan" tai lähestymistavan varsin puhdas esitys. Vaikka sen esittämät ajatukset kaipaavatkin kritiikkiä, on teos hyvin mielenkiintoinen ja sitäpaitsi - tätäkin puolta on kai ajateltava - yliopistolliseksi kurssikirjaksi sopiva.

(2) Jürgen Habermas: Strukturwandel der Öffentlichkeit. - Kriittisen kommunikaatiotutkimuksen klassikko ja yhä ilmeisen ajankohtainen. Ja jälleen - ainakin mahdollisessa suomennetussa asussa - sopiva yliopistollinen kurssikirja, muuallekin kuin tiedotusopin laitoksille.

(3) Artikkelikokoelma Frankfurtin koulukunnan ja "toisen polven" (ja kenties "kolmannenkin polven") kriittistä kulttuuri/kommunikaatiotutkimusta. Sopivia artikkeleita olisivat esimerkiksi Adornon "Musiikin yhteiskunnallisesta tilasta", "Jazzista", "Musiikin fetišsiluonteesta ja kuulon regressoitumisesta", Adornon ja Horkheimerin "Kulttuuriteollisuus: valistus massaharakuvana", Benjaminin "Taideteos teknisen uusinnattavuutensa aikakautena" jne. Uudempia artikkeleita esim. Prokopilta ym. vastaavilta. Kirjan alkuun sopiva suomalainen esittely Frankfurtin koulukunnan kulttuuriteollisuusanalyysistä, ehkä yleisemminkin (Mehtonen? Noro?). - Ehdottomasti tarpeellinen, koska koulukuntaa tunnetaan Suomessa niin huonosti.

Kuten huomaa, on listani varsin "yksipuolinen". Syynä on se, että englantilaiselta kielialueelta ei kovin kiintoisia tai kestäviä teoksia ole viime vuosina tullut, eikä vanhempikaan kirjallisuus oikein tunnu mielekkäältä käännettäväksi. Ranska, Espanja ja Italia taas ovat minulle täysin valkoista aluetta.

Pertti Hemänus:

Suomentamisen arvoisista tiedotusopillisista teoksista ei tietenkään ole pulaa, vaan runsauden pula. Voisi ajatella klassikkojen - esimerkiksi anglosaksisen perinteen johtavien kehittäjien kääntämistä. Yhtä hyvin voitaisiin ajatella meillä vähän tunnettujen tutkimussuuntausten, esim. semiotiikan tunnetuksi tekemistä. Käännettävää löytyisi niin 'lännestä' kuin 'idästä', jopa - kuten todella suomennetun Dorfman - Mattelartin esimerkki osoittaa - kehitysmaiden tiedotustutkimuksesta. Seuraavat kolme teosta eivät missään nimessä ole tärkeimmät tai parhaat mahdolliset. Sen sijaan ne ovat kolme tärkeää kirjaa monista.

Jürgen Habermasin Strukturwandel der Öffentlichkeit avaa julkisuuden käsitteeseen näkökulman, jonka tunteminen kuuluu tiedotusopin yleisivistykseen; näin on siitä huolimatta, että Habermasin englannintaminen on tietojen mukaan lyöty laimin.

Horst Holzerin Kommunikationssoziologie tarkentaa ja syventää ideoita, joita suomalais-sakin tiedotustutkimuksessa on ollut 'liikkeellä', vain vähemmän tarkkoina ja syvinä.

James Curranin, Michael Gurevitchin ja Janet Woollacottin toimittama Mass Communication and Society on rikas readeri, jonka jänneväli ulottuu klassikoista Adornosta ja Horkheimerista tämän hetken johtaviin englantilaistutkijoihin. Sananmukaisesti se avartaa ajattelua.

Irma Holopainen:

Ensinnäkin, on todella vaikeaa löytää nykyisin tiukasti 'tiedotusopillista' teosta, joka maksaisi suomentamisen vaivan. Tämän hetkiseen keskusteluun eniten kontribuutioita ovat tuoneet pikemminkin erilaiset readerit, artikkelit jne. Toiseksi, on varmasti olemassa kirjallisuutta, josta suomalaisella keskivertokielitaidon omaavalla tutkijalla ei ole aavistustakaan, ja tämä kirjallisuus löytyy esim. Ranskasta, Italiasta, Latinalaisesta Amerikasta jne., puhumattakaan venäjänkielisestä kirjallisuudesta. Näiden kielialueiden kirjallisuuden suomentamista voinevat ehdottaa vain sellaiset, jotka kyseisissä kielissä ovat ymmärryksensä hankkineet.

Ehkä joku Horst Holzerin Kommunikationssoziologie puolustaa paikkaansa kokonaisvaltaisena tiedotusopillisena tarkasteluna, vaikka epäilen, että sekin alkaa olla pian vanhaa tavaraa edellä mainitun readeri- ja artikkelitulvan vuoksi. Mutta opetustarkoituksiin se sopinee. Hyvä klassikko, joka on ehkä jäänyt huomiotta osittain kielivaikeuksienkin vuoksi, olisi Jacques Ellulin Propaganda, jota niin ikään voisi suositella opetuksellisesta näkökulmasta.

Minusta tiedotusopissa tulisi myös tuntea viimeaikainen psykologiatieteessä käyty keskus-

telu ja uudet näkökulmat. Tutustumista rajoittaa juuri osittain se, että lähes kaikki on kirjoitettu joko saksan- tai venäjänkielillä. On vaikea sanoa, mikä tässä keskustelussa olisi kaikkein 'tiedotusopillisin' teos - koska en oikein tiedä, mitä tiedotusopillisella tarkoitetaan - mutta kiintoisaa olisi saada käännetyksi esimerkiksi Aleksej Aleksejevits (A.A.) Leontjevin psykolingvististä tutkimusta, jonka saksankielinen nimi on Sprache, Sprechen, Sprechentätigkeit. Kalpean aavistuksen A.A. Leontjevin ajattelusta saa hänen suomennetusta popularisoidusta kirjastaan Kieli ja ajattelu (Kansankulttuuri), jolla nähdäkseni on myös 'tiedotusopillista' relevanssia.

Jyrki Jyrkiäinen:

(1) Horst Holzer: Kommunikationssoziologie.

(2) Lothar Bisky: Zur Kritik der bürgerlichen Massenkommunikationsforschung.

(3) Horst Holzer: Theorie des Fernsehens. Fernsehkommunikation in der Bundesrepublik Deutschland.

Saksankielistä kommunikaatiotutkimusta tunnetaan Suomessa melko vähän johtuen mm. korkeakoulujen opettajien, tutkijoiden ja opiskelijoiden puutteellisesta kielitaidosta. Oheisten käännösten avulla pyrittäisiin poistamaan tätä estettä.

Tarmo Malmberg:

(1) Jürgen Habermas: Strukturwandel der Öffentlichkeit. Ns. Frankfurtin koulukunta tunnetaan Suomessa tiedotusoppineissa piireissä liikaa lähinnä vain huhupuheilta (tyyppiä 'idealismia'). Habermasin habilitaatioväitöskirja on edelleen peruslukemistoa yritettäessä käsitteellistä joukkotiedotuksen historiallista syntyä ja muodonmuutosta.

(2) Umberto Eco: La struttura assente. Semiotiikka liittyy mannereurooppalaiseen ajatteluun, joka meikäläisittäin on pitkään liikkunut tiedotusopin 'ulkopuolella'. Econ ensimmäinen yleiskatsaus, jonka hän omassa ajattelussaan katsoo jo ohittaneensa (Trattato di semiotica generale, 1976), on edelleen niitä harvoja

semiotiikan kartoituksia, joissa horisontti on sekä yleinen että erityinen, so. myös 'tiedotusopillisesti relevantti'. Näin erityisesti koska hän (joskin viitteenomaisesti) asettaa myös joukkotiedotustutkimuksen perusongelman: ymmärtää kohteensa muodot sosiaalisesti konstitutiivina.

(3) Rene Schärer: Philosophie de la communication. Suomalaista tiedotusopillista viestintäkäsitystä painaa vielä angloamerikkalaisen naturalismin taakka. Eurooppalainen filosofia on kuitenkin viimeistään Husserlin fenomenologisesta ohjelmasta lähtien pohdiskellut 'tiedotusopin tiedeperustaa': viestinnän (merkityksen intersubjektiivisuuden) olemusta. Schärer luo kokoavan katsauksen tähän perinteeseen, jonka mähinnousua odotamme.

Kauko Pietilä:

Ehdontan ensinnäkin seuraavia kahta teosta: Jürgen Habermas: Strukturwandel der Öffentlichkeit ja Oskar Negt & Alexander Kluge: Öffentlichkeit und Erfahrung. Oikeastaan molemmatkin ovat julkisuusproblematiikan klassisia tarkasteluja. Tämä problematiikka on Suomessa ilmeisen vähän tunnettua siitä huolimatta, että se lienee tiedotusopin kannalta juuri sellaista kohdespesifiä yhteiskuntatieteellistä käsitteenmuodostusta, jonka puutteessa tiedotusoppi pyrkii redukoitumaan milloin minkin tieteenalan sivujuoneksi. - Mutta niin kuin klassista julkisuutta seurasi porvarillisen yhteiskunnan historiassa tuotantojulkisuus ja massakulttuuri, niin sopisi edellisten käsitteelliseksi jatkoksi Wolfgang Fritz Haugin Kritik der Warenästhetik.

Tapio Varis:

Minusta tulisi harkita esimerkiksi seuraavien teosten kääntämistä:

(1) Armand Mattelart: Multinational Corporations & The Control of Culture - The Ideological Apparatuses of Imperialism. Tästä ongelmasta ei ole olemassa suomenkielisiä teoksia.

(2) Alberto Ruiz Eldredge: El desafío jurídico de la comunicacion internacional.

(3) Jörg Becker: Free Flow of Information - Information zur neuen internationalen Informationsordnung.

Esittämäni kirjat ovat kaikki kansainvälisen viestinnän alalta. Valinta on tehty nopeasti eikä ole välttämättä loppuun saakka harkittu. Edellä mainittujen teosten tietoa ei kuitenkaan ole suomenkielellä saatavissa.

Leif Åberg:

Pyydetty luettelo kolmesta kääntämisen arvoisesta tiedotusopillisesta teoksesta on osaltaan hyvin lyhyt: en osaa nimetä suoraan ainoatakaan. Alueen kirjallisuuden "ongelmana" kääntämisen kannalta kun mielestäni on se, että teokset ovat yleensä kiinteästi sidoksissa alkuperämaan omien viestintäjärjestelmien kuvaukseen. Tällöin niiden kääntäminen suomeksi ei ole useinkaan mielekäästä. Amerikkalaisesta kirjallisuudesta kääntämisen arvoisia olisivat lähinnän viestinnän filosofin Lee Thayerin ajatelmät, mutta häneltä ei äskettäin ole ilmestynyt kirjoja.

Harkinnan arvoinen ajatus sen sijaan voisi olla kansainvälisen readerin toimittaminen suomeksi, tietyn joukkoviestinnän aihepiirin ympäriltä. Mukana voisi olla sekä suomalaisia että ulkomaisia kirjoittajia. Readerin toimittamisessa on aina ongelmia (viittaan esimerkiksi Hemänuksen esittämään Viestinnän virtauksia-kirjan kritiikkiin SosioLogia-lehdessä), mutta "tavalliseen" käännökseen verraten readerissa on etujakin, esimerkiksi sisällön tuoreus ja teemojen sovitussuomen oloihin soveltuvaksi.